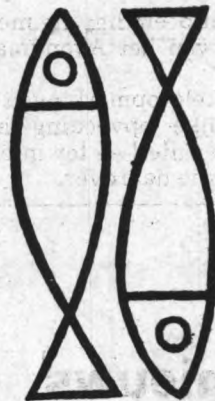

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Pasteursingel 29b, Rotterdam-7

G. VAN ATTEN — GORINCHEM

Oorlogen en geruchten van oorlogen

Openb. 9:13-21

De zesde bazuin klinkt. De voorlaatste. D.w.z. de komst des Heren is nu dicht bij. De eerste vijf hebben onvoorstelbare rampen over de aarde gebracht: rampen in de natuur en een demonische wanhoop.

Wat zal nu de zesde bazuin brengen als teken dat de komst des Heren nabij is, als voorlaatste gericht?

Johannes ziet oorlogsgeweld. In enorme aantallen worden de oorlogspaarden op de aarde losgelaten. De ellende en verschrikking die ze te weeg brengen, worden voorgesteld door rook, vuur en zwavel, die uit hun bek komen. Die drie verschrikkingen corresponderen met de kleuren van de harnassen, die de ruiters op de paarden dragen: rossig (beter: vuurrood); blauw, eigenlijk: paars, als de rook; en zwavelkleurig. Verzenkend en vernietigend, verstikkend en verbrandend. Een derde deel van de mensen wordt door deze ramp gedood. Het is nauwelijks in te denken.

Er is wel gezegd, dat dit visioen aansluit bij de verwachting uit die tijd. Voor de ondergang van het romeinse rijk hadden velen hun hoop gevestigd op de Parthen, een Perzisch ruitervolk dat vaak acties uitvoerde aan de oostgrens van het romeinse rijk. Die hadden de gewoonte, massaal aan te vallen. Het zou dan ook nog kloppen met de vermelding van de Eufraat in de tekst.

Het lijkt me inderdaad niet onmogelijk, dat een visioen als dit (en het geldt ook van andere) aansluit bij in Johannes' tijd levende gedachten. We zouden echter m.i. aan de betekenis van het laatste bijbelboek tekort doen, wanneer we in de verklaring bij gebeurtenissen en verwachtingen uit die tijd bleven staan. De Here Jezus wil laten zien, hoe Hij Zijn volk bewaart tot het einde toe, als Hij als Rechter komen zal. Het geweld, zoals het hier beschreven wordt, zal een lange nawerking hebben. Ook de staarten van de paarden brengen schade toe. Die zien er uit als slangen met koppen, waarmee ze schade toebrengen. Als de gevechten voorbij zijn, is de ellende nog niet over. Er zijn ook vandaag nog mensen, die lijden onder de ge-

volgen van de tweede wereldoorlog; die is nu al 30 jaar voorbij. Dichter bij ons in de geschiedenis ligt de oorlog in Vietnam. Dat land is in elk opzicht aangetast. Hoe lang werkt b.v. het gebruik van napalm na? En welke gevolgen zal eventueel een kernoorlog hebben? Welke afschuwelijke mogelijkheden zijn er in een oorlog met chemische en bacteriologische wapens? God verhoede, dat ze ooit gebruikt worden. Er is wel gewaarschuwd tegen dergelijke opmerkingen. Iemand schreef: we moeten Johannes niet over H-bommen e.d. laten spreken. Daar kan ik het wel mee eens zijn; niettemin spreekt de manier waarop Johannes de paarden over de wereld liet razen als verscheurende leeuwen en giftige slangen ons in onze tijd met zijn verschrikkelijke mogelijkheden bijzonder aan. Ik geloof niet, dat we er verkeerd aan doen te denken aan de vormen, waarin we vandaag oorlogsgeweld kennen.

Ook dit geweld behoort tot de dingen die weldra geschieden moeten. Moeten: niet omdat de Here oorlogszuchtig is of van geweld houdt. Maar omdat de mensen, in een leven zonder God, zelf die krachten ontketen. Ze denken niet aan hun Schepper, en aan Zijn liefde voor de wereld. Nu zien we weer het wondere samengaan van het werken van de Here — ook in Zijn gerichten — en dat van de mensen. Wat de mensen kunnen ontketen komt als een oordeel van God. Het zijn engelen, die worden losgelaten. Engelen, die gebonden zijn bij de rivier de Eufraat. Ze worden daar vastgehouden tot het tijdstip, dat nauwkeurig door de Here is bepaald: op het jaar, de maand, de dag en het uur nauwkeurig. Geen enkel schepsel kan iets beginnen op eigen initiatief. God stuurt Zijn oordelen niet voordat de tijd er rijp voor is; voordat de maat van de ongerechtigheid weer zo vol is, dat het volgende gericht wel komen moet. En dan komt het vaak door de mensen zelf.

Het laatste wordt m.i. ook duidelijk aan de plaats, waar de engelen gebonden zijn: bij de Eufraat. Deze rivier komt in de bijbel voor als de ideale, beloofde, grens

van het volk Israël (Gen. 15 : 18, Deut. 1 : 7, Joz. 1 : 4). In Ps. 72 als het middelpunt van het messiaanse rijk. In verband met dit visioen denk ik evenwel eerder aan de rivier de Eufraat als de slagader van handel en cultuur in de oudheid. Langs deze rivier bloeiden de grote rijken uit de oude geschiedenis. Daar lag b.v. Babel. Het grote Babel, dat ik gebouwd heb — zo sprak Nebukadnezar er over. Is niet dat grote Babel de stad van de mens? Van de mens zonder God? De Eufraat is een van de rivieren, die door het paradijs stroomden. Ze spreekt van het verloren paradijs. In dat verloren paradijs heeft de mens zijn stad gebouwd. Daar zoekt hij een toekomst. Een nieuw paradijs. Daar, waar de mens zichzelf een toekomst tracht te bouwen, zijn de engelen gebonden. Vandaar komt het oorlogsgeweld met onvoorstelbare kracht over de wereld: twee maal tienduizend tienduizendtallen: een onvoorstelbaar groot leger; met zoveel geweld, dat het derde deel van de mensheid wordt gedood door vuur, rook en zwavel. Een ellende, die we ons niet goed kunnen indenken. Zo zwaar straft de Here. Tot bekering.

Die bekering heeft de Here nog steeds op het oog. Dat blijkt wel uit vs 20, waar geconstateerd wordt, dat de overgebleven mensen zich niet bekeren. Zelfs niet uiterlijk. Ik denk even terug aan de stad Ninevé, in hetzelfde tweestromenland. Op de prediking van Jona heeft die goddeloze stad zich bekeerd — en er was nog niets gebeurd; Jona kwam alleen maar aankondigen. Die stad heeft zich vernederd voor de HERE, de God van Israël. Toen zijn ze gespaard. De wereld die Johannes ziet, krijgt meer dan de aankondiging. Gods oordelen teisteren haar. En ze kan weten, dat het oordelen van de Here zijn: het evangelie is door de wereld gegaan. Johannes ziet dingen, die in de laatste dagen gebeuren, als het evangelie overal gebracht is. Maar het evangelie heeft geen geloof gevonden. Het is verworpen. En dan komen de oordelen. Dan komen uit de stad van de mens — van de mens die op zoek is naar het verloren paradijs — de krachten los die dood en verderf zaaien. Opdat de mensen zich bekeren. Maar: er verandert niets. Ze blijven elkaar stelen. Ze blijven verkrachten en zedeloosheid bedrijven. Ze blijven geesten zoeken (ik denk nu aan de geweldige vlucht van astrologie en occultisme in onze tijd). De mens-

heid van nu heeft oorlogen gekend. Het Midden-Oosten, Vietnam, Ierland, revoluties in Zuid-Amerika. En de ene demonstratie is op de andere gevolgd. Yankee go home. Maar: de mens is niet veranderd. Ook deze nood heeft niet leren bidden. De wereld van nu (die het evangelie heeft gehoord) is geen Ninevé.

Een vraag, die na deze opmerking direct boven komt, is deze: is de kerk vandaag wel als Jona? Er gaan heel wat kerkelijke boodschappen de wereld rond. Roepen die tot bekering tot de levende God en Zijn Christus? En tot de vrede, die alle verstand te boven gaat: de vrede met God in Christus? Een vrede, die zich zal realiseren in een dagelijkse bekering? Die boodschap heeft de kerk voor de wereld. Zo zal toch ook het gebed van de kerk voor de wereld zijn?

Als onder de straffen van de Here, en ondanks de prediking en de gebeden van de gemeente, de wereld zich niet bekeert, gaan de gerichten van de Here door. Dan geeft Hij op die manier antwoord op de bede van Zijn gemeente: Uw Koninkrijk kome.

Wat we i.v.m. de gebeden zagen in hoofdstuk 8, komt hier terug. De stem, die het beschreven geweld ontketent, komt uit de vier horens van het altaar dat voor God staat. Ze is antwoord op de gebeden der heiligen. De horens zijn het beeld van Gods kracht. En van zijn bescherming. Wie bidt: bewaar en vermeerder Uw kerk en verstoort alle werken des duivels, krijgt antwoord uit de beschermende kracht van God. Als de Here Zijn oordelen over de aarde brengt, begint Hij aan de oogst. Niet alleen aan het bijeenbrengen van het onkruid; evenzeer aan het verzamelen van de tarwe.

IN DIT NUMMER

- Pagina 113
Ds G. van Atten,
Oorlogen en geruchten van oorlogen
- Pagina 114
Prof. C. Veenhof,
Sikkel en hamer boven Europa
- Pagina 115
A. H. Berghuis, arts
Gebed en genezing (slot)
- Pagina 116
Drs G. J. Vrijmoeth,
Enige opmerkingen over de opvoeding in een christelijk gezin
- Pagina 117
Drs D. van Atten,
Opvoeding en school
- Pagina 118
H. Langerak,
De dichter op het kerkhof
- Pagina 119
Prof. C. Veenhof,
Over „de christelijke opvoeding in de kerk“

C. VEENHOF — KAMPEN

Sikkel en hamer boven Europa

Wie iets afweet van de tactiek der revolutie zoals die door Lenin werd ontwikkeld, volgt met een zekere bewondering maar bovenal met steeds groeiende ontzetting wat zich momenteel in Portugal afspeelt. Want daar worden door de kommunistische partij met grote precisie en met enorm succes de lessen van de meester in praktijk gebracht.

Lenin is niet alleen de theoreticus, maar ook de strateeg en de tacticus van de revolutie. Van de revolutie die niet maar een verandering van het staatsbestuur of van de staatsstructuur is maar van de **radikale en totale omzetting van de maatschappij**. En dan wel in die zin dat heel het menselijke leven in al zijn aspecten, uitingen, relaties en verbanden tot in de wortel wordt omgezet. Met andere woorden: een **vernietiging** van de bestaande maatschappij en de schepping van een nieuwe. In zijn jarenlang durende ballingschap had Lenin met taai energie zich toegelegd op de bestudering van de gang van zaken in en rondom de vroegere revoluties. Vooral intrigeerde hem de vraag waarom de meeste van die revoluties waren mislukt. Na elke revolutie in Frankrijk trad steeds een reactie op. Na die van 1789, die van 1830 en in die van 1848 evenzo. En met die in andere landen ging het precies evenzo. Het resultaat van die revoluties was pover. Het „kapitalisme” bleef steeds onverminderd, meestal zelfs versterkt bestaan. En Lenin pijnigde zich nu af met de vraag: hoe moet een revolutie worden opgezet zo dat deze slagen kan, slagen moet.

■ Een strak en centralistisch geleide partij

Lenin had gemerkt — het was een van zijn eerste ervaringen — dat de revolutionairen in het verleden steeds hopeloos verdeeld waren. Er was steeds een menigte van richtingen. Van de meest fanatieke „Jakobijnen” tot de meest gematigde „Girondijnen”.

In onze makke, tamme, „bataafse revolutie” zag men zelfs hetzelfde verschijnsel. „Unitarissen” en „federalisten” stonden fel tegenover elkaar en hadden beurtelings de macht.

In de socialistische of kommunistische beweging die door Karl Marx werd ontketend beleefde Lenin hetzelfde. De geschiedenis ervan was één doorlopende strijd van nuances, richtingen en groepen.

Lenins partij ontstond in feite op het tweede congres van de Russische Sociaal-Democratische Arbeiderspartij gehouden in Londen in 1903. Na ongehoord felle de-

Kerkelijk Leven

batten kreeg de „vleugel” van Lenin de meerderheid. Lenin en de zijnen heetten voortaan de „bol-sjewiki” — de „meerderheid” — tegenover de „minderheid”, de „mensjewiki” onder Martov. Het door Lenin bijeengeroepen derde congres bestond alleen uit „bol-sjewisten”.

Maar ook daarna in eigen partij ontstonden praktisch bij iedere belangrijke beslissing diepgaande meningsverschillen die de kracht van de partij verlamden.

In 1921 op het 10e partijcongres werd aan dit kwaad voorgoed een eind gemaakt. Na een lange en ongewoon heftige discussie over het vakverenigingsprobleem **verbod** dat congres de vorming van fracties en groepen. En de Communistische Internationale maakte dit „principe” verplichtend voor alle aangesloten partijen.

Lenins strijd voor een strak en centralistisch geleide partij waarin alle leden tot volstrekte gehoorzaamheid aan wat de partij vaststelde, verplicht waren, had gezegevierd.

Een dergelijke kommunistische partij opereert nu in Portugal. Haar leider is de uiterst bekwame, geslepen Alvaro Cunhal. Hij was tijdens de dictatuur van Stalin in Rusland en hij bleef Stalinist — ook toen deze nagenoeg de gehele oude garde van de partij, 90% van de generaals, benevens acht à tien miljoen van zijn onderdanen liquideerde. Cunhal betuigde voorts zijn instemming met het pact dat Stalin met Hitler sloot en was in Praag aanwezig toen het „kommunisme met een menselijk gelaat” werd neergeslagen, en ook daarmee betuigde hij zijn hartelijke instemming.

■ „permanent leger van beproefde strijders”

In het eerste nummer van Lenins krant „Iskra” — de Vonk — schreef Lenin: „Voor ons staat in al haar sterkte een vijandelijke vesting, van waaruit kogels op ons neerregenen. We moeten deze vesting bestormen, en we zullen ze bestormen, mits we alle revolutionaire krachten maar verenigen in één partij”. Die partij moet zijn „een permanent leger van beproefde strijders”. Dat leger moet revolutionaire ervaringen en organisatorische handigheid opdoen. Het moet doordrongen zijn van de wil deze noodzakelijke eigenschappen te ontwikkelen. Aan deze eisen voldoen alleen **beroepsrevolutionairen**, omdat de illegale strijd tegen een politieke politie volgens alle regelen van de kunst georganiseerd moet worden door de lieden voor wie de revolutionaire arbeid tot een beroep is ge-

worden. Dat leger moet even goed geschoold zijn als de politie en het moet de gehele conspiratieve arbeid die nodig is om de revolutie voor te bereiden centraliseren. Tegenover de zware eisen van de illegaliteit is „democratisme” in de partij een leeg begrip. Absolute gehoorzaamheid aan de leiding is de onmisbare voorwaarde voor het succes van de partij.

Letterlijk schreef Lenin: „Het enige ernstige organisatiebeginsel voor de functionarissen van onze beweging moet zijn: de strengste conspiratie, de strengste keuze van de leden, opleiding van beroepsrevolutionairen. Als aan deze eigenschappen voldaan is, dan is nog iets groters gewaarborgd dan het „democratisme”, namelijk het volle kameraadschappelijke vertrouwen van de revolutionairen jegens elkaar.”

Lenins gedachten op dat punt formuleerde hij in deze stelling: „Als lid van de sociaal-democratische partij — sinds 1919 noemde zij zich de kommunistische - C.V. — wordt ieder beschouwd, die haar program erkent en de partij zowel in materieel opzicht als door persoonlijke deelneming aan haar activiteiten aan een van de partijorganisaties, steunt.” Zijn tegenstanders ten aanzien van deze kwestie vonden dit veel te ver gaand. Zij wilden van die „persoonlijke deelneming” niets weten. Zij pleitten voor de formule „het werk onder de controle en leiding van een van de partijorganisaties.” Bij de eerste beslissing kregen Lenins tegenstanders de meerderheid.

Lenin schreef dat hij met zijn formule duidelijk en precies zijn „wens”, zijn „eis” tot uitdrukking bracht „dat de partij, als voorhoede van de klasse, iets vertegenwoordigt dat zo veel mogelijk georganiseerd is, dat de partij alleen nog maar zulke elementen opneemt, welke althans een minimum van georganiseerdheid mogelijk maken. Daarentegen verwarren mijn tegenstanders — de zo juist genoemde - C.V. — de elementen die in de partij georganiseerd zijn, met die welke niet georganiseerd zijn, diegenen die zich laten leiden, met degenen die zich niet laten leiden, de vooruitstrevenden met de onverbeterlijk achterlijken, want de te verbeteren achterlijken kunnen lid worden van de organisatie.”

Lenin kreeg later volledig zijn zin: de kommunistische partijen in de wereld zijn de organisaties van de „vooruitstrevenden”, de organisatie van „het leger der beproefde strijders”, van de „beroepsrevolutionairen”.

Zulk een partij opereert nu in Portugal onder de dictatoriale leiding van de stalinist Cunhal.

■ „organisatie en discipline”

Lenin zag als voorwaarde van de revolutionaire strijd van de partij het bestaan van de volgende drie categorieën. 1e. de organisatie van de beroepsrevolutionairen en de revolutionaire arbeiders die samen de eigenlijke partij vormen; 2e. de arbeidersorganisaties die onder haar controle staan; 3e. ongeorganiseerde elementen die zich in de toegespitte strijd onder de leiding van de partij plaatsen. Lenin heeft met deze laatste categorie het oog op allerlei soort marxisten en socialist: idealisten, salon-socialisten, pacifisten, de grote

Pastorale notities

Loof de Naam des HEREN!

Lóven is een sterk woord. Dat doen we niet zomaar.
Het is al mooi als we iemand horen neurien. Dan constateren we bij onszelf: hij of zij is in een goede stemming.
Rijker nog is het als de mond tot zingen komt, spontaan en van harte zingen. Dan denken we: dat is vrolijkheid en blijdschap. Daar gaat iets van uit. Dat beurt een kwijnend hart op. Dat verdrijft de somberheid en naargeestigheid.
Zingen kan men doen, soms midden onder het werk. Daar behoeven de handen nog niet bij stil te staan. Zo kunnen kinderen moeder horen zingen temidden van haar huishoudelijke beslomeringen.
Maar lóven is veel meer. Daar leeft de ganse mens zich in uit. Dat doe je met hart en ziel. Dat doe je met heel je innerlijk, met al wat in je is. Daar gaat heel de mens in op. Daar staat het werk bij stil. Dan zie je de zanger of zangeres en je merkt op: álles zingt. Zijn tong, zijn mond, zijn gelaat, zijn gestalte en al wat in hem is, zijn aandoeningen en emoties en diepste zielerorselen.
Nu moet niemand onder ons zeggen: Maar aan zulk loven kom ik niet toe. Want heel de Bijbel wil u tot dat loven juist opwekken. Ge moet uw eigen ziel, dat wil zeggen uzelf, daartoe aansporen. Want dat lofzeggen is voor een ieder van ons betamelijk. Daarin komen we tot het meest eigenlijke van ons mens-zijn. Men heeft het loven wel eens genoemd de hoogste, de rijkste levensfunctie. Wij mogen de HERE liefhebben, Hem kennen, Hem dienen, Hem vrezen, Hem gehoorzamen, maar bovenal lóven. Daarin staat de mens voor het aangezicht van zijn Schepper en Verlosser, coram Deo, om met al wat binnen in hem is Hem groot te maken.
Daarvoor behoeft je nog geen lid te zijn van een machtig kerkkoor, nee, als we thuis zitten bij ons harmonium of onze piano, of des noods zonder enig muziekinstrument. En nog rijker als we in onze kerkdiensten met onze broeders en zusters in de Heer, de bekende psalmen zingen. Dan mogen we gemeenschappelijk aanbidden en dankzeggen en ook echt God lóven, de HERE lóven.
Dan zullen we daar bij tijden zó geheel in opgaan en het uitzingen, dat we het iedereen zouden willen toeroepen: Komt, maakt God met mij groot! Ja, alles wat adem heeft love de HERE!

B. Telder, Bilthoven

massa van de linkse sociaal-democraten die door de knieën gaan voor de communisten als het er op aan komt. Evenzo de vele marxistisch georiënteerde christenen die met allerlei redeneringen ten slotte, zoals ze dat zo mooi kunnen zeggen „zich positief willen opstellen tegenover het kommunisme en zijn idealen.”

In zijn studie „Wat te doen?” had Lenin de avant-gardistische rol van de marxistische intellectuelen doen uitkomen. Maar toen deze lieden hem op grond van de zo juist getekende plaats en functie van de organisatie der beroepsrevolutionairen, dus van „de partij” van „anti-democratisme” en „centralisme” beschuldigten voer hij hevig tegen deze intellectuelen uit. Het was volgens hem **dom intellectueel gedoe en opportunisme** ten aanzien van organisatiekwesties, wanneer men door het verlangen naar meer autonomie de invloed van de revolutionaire in-

stanties zou verzwakken.

Hij vaart zo tegen deze lieden uit: „Het proletariaat vreest organisatie en discipline niet, mijne heren, u die zo bezorgd bent om uw jongere broeder! (n.l. „de partij”). Het proletariaat zal er geen vinger voor uitsteken dat de heren professoren en gymnasiasten, die zich bij geen enkele organisatie willen aansluiten, als lid van de partij erkend worden alléén maar omdat ze werken onder de controle van een organisatie. Het proletariaat wordt door zijn hele leven veel radikaler tot organisatie opgevoed dan vele intellectuelen.” Lenin spreekt er in dit verband van dat die intellectuele marxisten de organisatie zien als „een geweldige „fabriek”. De ondergeschiktheid van een deel aan het geheel en van de minderheid aan de meerderheid beschouwen die „intellectuelen” als „knechting”, de arbeidsindeling onder leiding van een „centraal bureau” roept hij die lui „een trage-komisch geschreeuw op over de verandering van de mens in „raadjes en schroefjes”.

En nadat Lenin deze intellectuele marxisten zo heeft gehoond poneert Lenin met de autocratische zelfverzekerdheid die hem eigen is: „Bureaucratisme versus democratie, dat wil juist zeggen centralisme versus autonomisme, dat is **het organisatorisch beginsel** van de revolutionaire sociaal-democratie tegenover het organisatorisch beginsel van de opportunisten van de sociaal democratie. Het laatstgenoemde beginsel streeft er naar van onder naar boven te gaan en vandaar uit verdedigt het overal waar dat mogelijk is en voor zover dat mogelijk is, het autonomisme, het „democratie” dat (bij hen die meer vurig dan verstandig zijn) tot anarchisme wordt. Het organisatorische beginsel van de revolutionaire sociaal-democratie (dat is van het kommunisme - C.V.) streeft er naar van **boven uit te gaan** en verdedigt de uitbreiding van de rechten en volmachten van de centrale corporatie tegenover dat deel.”

■ De armee van de arbeiders-klasse

Lenin vat zijn visie op de aard en de functie van de kommunistische partijen zoals hij die predikte en verwezenlijkte, en die voor **alle** kommunistische partijen normatief is, als volgt samen: „Het proletariaat bezit geen ander wapen in de strijd om de macht dan de organisatie. Gespleten door de macht van de anarchistische concurrentie in de burgerlijke wereld, teneergedrukt door de onvrije arbeid van het kapitaal, voortdurend afgestoten in de „afgrond” van de volledige verarming, verwildering en degradatie, kan en zal het proletariaat absoluut slechts een onoverwinnelijke macht worden doordat zijn ideologische vereniging op grond van de beginselen van het marxisme versterkt wordt door de materiële eenheid van de organisatie, die miljoenen werkers onverbrekkelijk verenigt met de armee der arbeidersklasse. Tegen deze armee zal de steeds vermolmdere wordende macht van het internationale kapitaal niet standhouden. Die armee zal haar rijen steeds dichter aaneen sluiten, ondanks alle zigzagkoersen en alle stappen achteruit, on-

danks de opportunistische frasen van de girondisten van de huidige sociaal-democratie, ondanks de zelfgenoegzame verheerlijking van het achterlijke wezen der hoge kringen, ondanks het klatergoud en de opschepperij van het intellectuelen-anarchisme.”

■ Het authentieke beeld,

Dit is het authentieke beeld van de kommunistische partijen in alle landen.

Zo'n partij is nu in Portugal met ongelofelijke energie, list en geweld werkzaam.

En toen Cunhal de eenheidsverbond tot stand bracht, dat wil

A. H. BERGSMA, arts — KAMPEN

Gebed en genezing

U wilt van mij graag horen hoe ik het verband zie tussen geloof en ziekte. Als huisarts ben je doende in de „levenskeuken” van mensen, je bent getuige van vóór de wieg tot, met de nabestaanden, ná het graf.

Is sterven een vloek? Het unieke van een mens gaat geleidelijk aan verloren, we gaan als maatschappij (wat is dat?) bepalen wat zinvol is. Is geboorte een zegen, een vloek? Ook dat zullen we zelf bepalen. Is geboorte niet nuttig, niet zinvol... abortus... is lijden niet nuttig, niet zinvol... euthanasie...!

U moet er eens op letten hoe in enkele jaren een volledige brainwashing heeft plaats gevonden; abortus, tot dan toe een zaak van minder allooi waar je de grens van de misdaad overschrijdt, is iets geworden waar je op zijn minst over praat. Synodes, kerkvergaderingen, de Tweede Kamer, artsenorganisaties spreken er over: ja... tenzij, nee... tenzij. Is geboorte een zegen, een vloek? Wij weten, met de psalmdichter, dat de Her ons vormloos begin al zag; we weten, dat over het graf heen, de Here ons nog nabij is. Wat is „zinloos” leven? Wat is de zin van ons leven? Gezondheid? Het je welkom weten? Economisch „nuttig” zijn? Waarom wil ieder gezond zijn? God wil de ziekte niet — dat zal wel blijken, er zal geen rouw of geklaag zijn.

Maar wat is ziek zijn? Sociale verstoring? Psychische verstoring? Gestoorte verhouding in-welt-auswelt? (Kortgeleden publiceerde een Amerikaans psychiater zijn conclusie, dat voor genezing van veel psychische verstoringen het zondebesef opnieuw moest worden gezien, het erkennen van de zonde is al een stap op de weg naar genezing.) Gestoorte verhouding tot God, gestoorte verhouding tot de medemens? Aan het grote gebod maken wij ons allen schuldig: God liefhebben boven alles en de naaste als onszelf. Er is in toenemende mate sprake van slechte verhoudingen tot medemens, gestoorte verhoudingen tot God — gestoorte gezins-

zeggen; toen de „armee der arbeidersklasse”, „het stalen bataljon” de macht over het proletariaat verwierf had hij de grote, mischien wel de beslissende overwinning over het Portugese volk behaald. In die eenheidsverbond zal „het leger der revolutionairen” zijn wil doen gelden door de beproefde middelen van agitatie, intimidatie, compromis, geweld.

Met deze feiten voor ogen is wat Trouw onlangs in verband met de affaire van de Zwolse kommunistische leraar over de gehoorzaamheid in de kommunistische partij schreef onnozél, maar tegelijk ook dodelijk gevaarlijk gepraat, onbegrijpelijk van een zich christelijk noemend dagblad.

verbanden, ouders die geen tijd hebben voor de kinderen, omdat ze te druk zijn met de t.v. — kinderen, die in deze sexueel gerevolverde wereld 'n ongelooflijk stuk eenzaamheid meedragen — ouders, die hun kinderen steeds minder begrijpen. Wat is ziek? Is ziekte lichamelijke? Ziekten die ieder van ons steeds minder begrijpt, omdat ze ook met lichamelijke-zijn, maar net zo goed met maatschappelijke(wel-)zijn te maken hebben. Ziekte bij dreigende bedrijfssluiting: ziek? aanstellerij? Ik kan doorgaan met het oproepen van vragen. Het enige wat m.i. overduidelijk is, is dat, bij het zien en beoordelen van ziekten, het erkennen dat de zonde in de wereld is voorwaard is voor een goed beoordelen van alle ellende. De zonde is te zien, ook bij christenen, in de gebroken verhoudingen, in een gestoorde persoonlijkheidsstructuur, in hun lichamelijke klachten en ziekten. Ook zien we om ons heen dat dagelijks te strijden is met en tegen de zonde, dat „de wereld wacht op het openbaar worden van de zonen Gods”, ook de mens met zijn ziekte en psychische ontredde, wacht op de verlossing van het lichaam.

Het enige wat ons blijft is de erkenning van de genade — dat Christus is gekomen en komt — en dat er toekomst is voor ieder die in Hem gelooft.

Er is verschil tussen het ziek zijn van een gelovige en een ongelovige, of liever, er behoort verschil te zijn: de niet-christen ziek zijn ziekte als een onderbreking van iets waarop hij recht heeft — gezondheid — wenst niet ziek te zijn, hij betaalt er toch voor.

De christen ziet zijn gezondheid als een taak om te werken in het Koninkrijk, en zijn ziekte als een taak, als een opdracht om te laten zien dat je, met Paulus, ook in je zwakheid kunt roemen — het verdriet hem dat hij anders bezig moet zijn, dan hij graag wilde, dat zijn lichaam niet goed functioneert, maar er gaat wel een taak door: bezig zijn in de dingen van het Koninkrijk — een

moeilijke taak, soms onmatig moeilijk. Maar dan heeft hij het gebed; en hij weet, dat ook op het gebed Het Antwoord wel eens „Nee” kan zijn!

God wil de zieke niet, zegt dr Kraan. God wil ook de dood niet. Jakobus schrijft: „Het gelovige gebed zal de lijder gezond maken.”

Ons hele leven behoren we met gebed te begeleiden — ons werk, ons ziek zijn, onze medicamenten. Als er iemand ziek is wordt er ook gebeden, juist gebeden, door hemzelf, door familie, de oudsten (dominee, ouderling), door de gemeente.

Er moet méér gebeuren, zegt ds Kraan, er moet een „dienst” der gebeden komen, een dienst der genezing, met zalving en olie en gelovig gebed. Het is een nieuw accent m.i., met méér nadruk op het gebed. Er wordt gewezen op de kracht van het gebed, het gelovig gebed — Elia, een man met dezelfde bewegingen als wij, bad en het regende niet gedurende drie jaren (Jak. 5-17). Het lijkt alsof er (1 Cor. 12) van de vele gaven één, die van de genezing, verwaarloosd is, zegt ds Kraan. De pinkstergroepen besteden hieraan veel aandacht. Ook van ons wordt nu (weer) aandacht gevraagd.

Samenvattend kunnen we het volgende zeggen:

1. Sinds de dood van onze Here (Die ons met lichaam en ziel van de duivelse heerschappij verlost) Jezus (Zaligmaker) Christus (Gezalfde, Verlosser, regeert ons met zijn Woord en Geest) zijn ziekte en dood, ook voor de christen „gewoon” doorgegaan.

2. We moeten oppassen dat we belofte en vervulling niet verwarren — Jer. 33:24, Openb. 21. De tijd dat er geen rouw, geen tranen meer zijn komt!! Nu treuren we wel, „maar niet als die geen hoop hebben”. Paulus bidt om de verlossing van het lichaam.

3. De ziekten, die we ervaren houden verband met het zijn in een zondige wereld, en ze komen daar ook uit voort.

4. Ook in het N.T. wordt over ziekten en kwalen gesproken die niet worden genezen of voorkomen, vgl. de dood van Johannes, Lukas 7:19-9:7 (n.b. „Die gevangenen vrijheid schenkt” loopt dan rond!!), de zieke Trophymus, 2 Tim. 4:20, Timoteus met zijn maaglijden en voortdurende (!) ongesteldheden, Tim. 5:23.

5. Als christenen zijn we blij met alle geneesmiddelen ons door de moderne geneeskunde geschonken, b.v. geestesziekten, infectieziekten, epidemieën, die vroeger niet te genezen waren en nu wel.

6. We moeten de kracht van het gebed niet onderschatten, niet omdat we zelf bidden, maar omdat de Geest voor ons pleit — Rom. 8:16 e.v.

7. In ons persoonlijk bijbellezen en in de eredienst wordt ons de genade uitgezegd, uitgesproken, en die is het fundament voor heel ons christelijk handelen — ook voor wat betreft ons leven in gezondheid en ziekte.

Ons ziek zijn is geen straf, maar herinnert ons er wel aan dat de belofte nog niet vervuld is, dat

de dag nog moet komen waarop de beloofde werkelijkheid Werkelijkheid is.

8. Er is gebedsgenezing. Door ieder van ons wordt onze arbeid omringd met de bede „Uw koninkrijk kome”. Ook door de christenarts wordt gevraagd om zegen op zijn werk. Ook door de zieke wordt gebeden om genezing, ook als hij de arts consulteert. We weten nog niet half wat we medicamenteus doen — we beseffen heel goed dat God de wasdom moet geven — dat de boer, die ploegt en de grond „vanzelf vrucht ziet voortbrengen” (Mark. 4:26 e.v., Jak. 5:7) niet stilzit, maar de juiste bemesting toepast, wiedt, zorgt, vertroetelt en bidt en oogst (of niet — denk aan Zeeland!). We weten, dat de zieke bidt, de arts consulteert, medicamenten gebruikt, adviezen opvolgt, dat er voor hem gebeden wordt en dat hij geneest (... of sterft!).

9. We moeten bij het denken aan ziekteprocessen niet voorbijzien aan de talloze, in aantal toenevende, laten we maar zeggen, communicatiestoornissen, geestelijk ontwrichten, zich steeds meer bedreigd wetende mensen, die in hun hele bestaan geen rustpunt vinden. De ontkerstening speelt hierbij zeker een rol — hoewel de gelovige evenmin ontkomt aan de steeds overweldigender, steeds sneller en steeds meer indringender wordende informatiestroom, aan de groeiende tendens Christus en God uit te bannen.

10. Als christenen mogen we zeggen:

„Als God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Hoe zal HIJ Die zelfs Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, ons met Hem ook niet alle dingen schenken? Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?”

„verdrukking” —

ook van ons eigen lichaam, dat verkankert?

„benauwdheid” —

ook van ons hartinfarkt, of onze chronische longziekte, of onze hersenbloeding?

„of vervolging” —

ook van mijn aangeboren gestoord kind, dat mij iedere dag herinnert aan de gebrokenheid van mijn leven, zodat het mij moeite kost niet mijn vuisten te ballen naar de hemel?

„of honger” —

ook naar gezelschap, naar liefde, naar medemens, naar rust, naar licht in de depressieve donkerheid van het je van God en mensen verlaten voelen?

„of gevaar” —

ook zoals de televisie die mij iedere dag voorleest en voorschreeuwt, zodat ik mijn hart vasthoud als ik denk aan mijn kindertjes, die in deze wereld misschien nog zo lang moeten leven?

„of het zwaard” —

ook van de abortus, of de euthanasie dat onze kinderen en onze bejaarden bedreigt, en van de waterstoffom, de napalm en andere duivelse zaken?

„wij zijn verzekerd, dat noch dood (!), noch leven (!), noch een engel uit de hemel, noch een duivel uit de hel ons zal kunnen scheiden van de Liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Here”. (Rom. 8:31 e.v.).

G. J. VRIJMOETH — ZWOLLE

Enige opmerkingen over de opvoeding in een christelijk gezin

Omdat ik geen

vakpedagoog ben, zal ik

niet proberen

mij bezig te houden

met bespiegelingen over

het begrip opvoeding.

Liever wil ik, om de

discussie in te leiden en

zonder aanspraak

te maken op

een wetenschappelijke

begripsbepaling,

enige opmerkingen maken

van praktische aard

over een zaak, die mij

de laatste tijd

steeds meer bezig houdt.

Een van de eerste eisen, die men aan een christelijke opvoeding moet stellen is, dat het kind in staat wordt gesteld zijn gaven zo te ontwikkelen en te ontplooiën, dat het als christen en als mens optimaal kan functioneren in maatschappij en kerk. Voor een opvoeding die dat beoogt zijn op zijn minst twee belangrijke dingen nodig: informatie en visie.

Wat de informatie betreft, de kinderen krijgen uit bronnen buiten het gezin een stortvloed van ongecoördineerde informatie, die bovendien vaak gericht is op indoctrinatie.

Daarmee komt voor de ouders het volle gewicht te liggen op het overdragen van een visie of levensbeschouwing, die de kinderen in staat moet stellen de vaak chaotische hoeveelheid informatie te ordenen en te verwerken en langzamerhand een eigen positie te bepalen. En geldt dit al voor de opvoeding in het algemeen, voor opgroeiende burgers in het Koninkrijk van God is dit een nog klemmender eis.

Ik nodig U uit na te denken en te discussiëren over de vraag, hoe het met de levensbeschouwelijke opvoeding in de gezinnen gesteld is. Het lijkt mij niet, dat optimisme gewettigd is.

Want het blijkt uit de praktijk, uit onderzoeken en opiniepeilingen, dat er juist op dit punt grote manco's zijn. De noodzakelijke communicatie tussen

ouders en kinderen is aan het lossen, ook bij de kerkjeugd, vele jongeren blijken aan de levensbeschouwing van hun ouders weinig boodschap meer te hebben. Niet alleen dat zij anders denken dan hun ouders; minstens zo alarmeerd is, dat zij het als een recht en behoefte beschouwen in ingrijpende zaken zich van hun ouders te distancieren, en dat op een leeftijd dat ze voor de vorming van hun ideeën nog volledig van hun ouders afhankelijk zijn.

Ter vergadering kunnen we enkele voorbeelden hiervan bespreken.

Als eerste noem ik een heel simpele, veel gehoorde, maar niettemin ingrijpende zaak.

Er treedt verwijdering en vervreemding op omdat er thuis niet of veel te weinig begrip is voor het feit dat de jongeren diep verlangen naar een gesprek van mens tot mens.

Regelmatig kom ik in gesprek met jongelui, die in werk en gedrag in de knel zitten, en zij vertonen vaak ditzelfde achtergrondbeeld: ouders te bezet, T.V. vaak aan, geen belangstelling voor de opdoemende levensvragen van de kinderen. Op basis van een geestelijke vereenzaming ontstaat het generatieconflict, dat veelal voorkomen had kunnen worden door een dialoog der generaties.

Een tweede facet is het feit dat de jeugd hevige negatieve emoties moet ondergaan in vele sectoren van hun leven. De koppen van de krant zijn er het gedrukte bewijs van, in ons kerkelijk leven van de laatste tientallen jaren is helaas ook veel afbraak te melden. Het mag ons niet verbazen, dat bij jeugdige mensen, in een labiele fase van hun leven een gevoel van afkeer wordt opgewerkt tegen de generatie die daarvan de schuld draagt. Zij geven — goeddeels terecht — ons van de brokken de schuld.

Wij kunnen nauwelijks beseffen hoe diep dit leeft bij de jongelui (ik moet generaliseren), en hoeveel verwijdering dit al heeft gebracht.

Zelfverdediging door de ouderen is onwaarachtig en negatief.

Eerlijke en open analyses samen met de kinderen werkt positief opvoedend.

Helaas werkt de traditie, en zeker in onze kringen, frustrerend. Met een beroep op de traditie zijn we er echt niet. Wij moeten bereid zijn samen met de volgende generatie ons maatschappelijk en kerkelijk verleden steeds te herwaarderen.

TER

VOORBEREIDING

VAN DE

JAARVERGADERING

De derde noem ik als mogelijke reden tot verwijdering het gebrek aan kennis van de ouders; zodat ze hun kinderen niet voldoende informatie kunnen meegeven. In veel gezinnen is de kerkbode de enige bron van informatie, een leestafel ontbreekt, aanvullende en stimulerende lectuur ontbreekt. Het belangstellingsveld wordt te vaak begrensd door de wanden van het kantoor of de muren van de kerk, terwijl de jeugd dringend verlegen zit om — vaak onuitgesproken — veel bredere informatie. Hier liggen duidelijke prioriteiten voor pastoraat en pers, om onze ouders te stimuleren en te instrueren en hun blikveld te helpen verwijden.

Toch zijn ouders niet in de eerste plaats vraagbakens, maar wegwijsers.

Daarom zal dit alles geen effect hebben, als niet aan de basis van de opvoeding ligt echte vroomheid. Uit eenvoudige gezinnen zijn geweldige mensen voortgekomen. Vroomheid, het wandelen met God en open en zichtbaar met Hem verkeren, straalt grote kracht en wijsheid uit, die in veel vragen de juiste wegen wijst.

Vandaar het geweldige belang van gezamenlijke bijbelstudie en gebed. Het ene: „Spreek Heer, we zitten klaar om naar U te luisteren”, het andere: „Luister Heer, wij gaan tot U spreken”.

Daarmee heeft het verkeer met God in de opvoeding een centrale plaats gekregen, omdat de omgang van God met ons door Zijn Woord en ons bidden niet nalaat diepgaand door te werken in het praktische leven en sterk samenbindend werkt.

Zonder dit nu hier uit te werken, wil ik disputabel stellen de in veel gezinnen vigerende praktijk van bijbellezen en bidden aan tafel. Naar mijn gevoel is het stukje lezen door vader na het dessert en het gewoontegebed van hem na de maaltijd onvoldoende in het kader van een christelijke opvoeding, en wordt aan dit wezenlijke gebeuren in het gezin veel te weinig tijd en aandacht besteed.

daan van alten — amsterdam

Opvoeding op school

De lezing, die op 19 april gehouden moet worden voor de jaarvergadering van de persvereniging en die ik nu aan het voorbereiden ben, blijkt in twee gedeelten uiteen te vallen. Een historisch en een tegenwoordig gedeelte. Je zou ook kunnen zeggen: in het eerste gedeelte overheerst de theorie, in het tweede de praktijk. Alles/bij elkaar zal deze lezing de gestelde tijd (20 minuten) zeker overschrijden en daarom denk ik er goed aan te doen het eerste deel nu reeds te publiceren en het tweede deel — dat nu ook nog niet klaar is — te bewaren voor 19 april.

Aan bovenstaande moet nog toegevoegd worden dat men bij 'school' vooral moet denken aan het voortgezet onderwijs en dan nog daarvan het algemeen vormend en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Zeker in het tweede gedeelte zal dit het geval zijn.

De school is al een oud instituut en wat men er mee gewild heeft, wat men ervan verwacht heeft, is in het verloop der tijd ook zeer verschillend geweest. Om enige kijk te krijgen op wat zich in onze tijd in de onderwijswereld voordoet, lijkt het mij nuttig dat we ons eerst verdiepen in enkele facetten van de onderwijsgeschiedenis. Ik denk dat we daar wat aan hebben, zeker als het gaat over het opvoedkundige in het onderwijs. Hiervoor maak ik m.n. gebruik van een standaardwerk: 'schets van het nederlandse schoolwezen' van dr Ph. J. Idenburg.

We zullen dan beginnen in de 17e eeuw, de tijd van de Republiek der Zeven Provinciën. Het is bekend dat deze republiek een gereformeerd karakter droeg en dat er een staatskerk was: De Nederlands Hervormde Kerk. Dit karakter komt zeer duidelijk tot uiting in het Alg. Schoolreglement uit die tijd (1655). In hedendaags nederlands omgezet klonk de doelstelling voor het onderwijs in die tijd als volgt: „De schoolmeesters der scholen krijgen de gewichtige opdracht om de kinderen zodanig te scholen, dat zij in de Christelijke en Gereformeerde religie, in de Vreze des Heren en in alle zedigheid en gehoorzaamheid, maar ook in geleerdheid en vaardigheden, elk kind naar zijn gelegenheid en bekwaamheid, opgevoed en onderwezen worden. Dit tot eer van God, tot welstand der Kerk en tot algemeen nut. Tot troost en welbehagen van iedereen die de vruchten daarvan mag verwachten en genieten zal in de tijd van het komende geslacht.”

TER VOORBEREIDING VAN DE JAARVERGADERING

In principe zien we hier toegepast art. 36 van de N.G.B. waarin de overheid de taak heeft het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen en het rijk van de antichrist te gronde te werpen. In de praktijk bleek evenwel de soep minder heet gegeten te worden dan ze werd opgediend. Principieel ging men uit van een soort Corpus Christianum, waarin kerklid en staatsburger één en hetzelfde behoorden te zijn, maar in werkelijkheid — m.n. op de zgn. Latijnse scholen — werkte het chr. humanisme van mensen als Erasmus nog sterk door.

Een grote verdienste van die tijd t.o.v. de middeleeuwen was wel het standpunt dat ieder kind zo moest worden onderwezen dat het straks door zelfstandige schriftstudie naar eigen verantwoordelijkheid voor God zou kunnen leven. De belangrijkste stuwende kracht voor de ouders om achter dit onderwijs te staan was de gedane doopbelofte. Behorende tot de kerk wisten de ouders zich omgeven door die kerkgemeenschap, vertrouwende dat de kerk wel voor goede scholen zou zorgen. De opvoeding der kinderen lag toen vooral onder de verantwoordelijkheid van de gemeenschap ofwel onder verantwoording van de kerk. Een leuze als 'de school aan de ouders' komt dan ook pas op in de 19e eeuw, in een tijd van ontevredenheid over de staatskerk.

Nooit is die calvinistische staat, een gereformeerd Corpus Christianum, ten volle gerealiseerd en al heel gauw ging het — in en na de eeuw der verlichting — de kant van de verwereldlijking op. O.i.v. de wijsbegeerte van Descartes, een rationalist bij uitstek en onder invloed van het liberalisme begint de individuele mens autonoom te worden en het 'tot eer van God' gaat over in 'tot meerdere glorie van de mens en zijn Rede'. De kerk verliest haar heersende positie en daarmee ook haar geestelijke leiding van het onderwijs. De staat geeft nu een nieuw reglement voor het lager onderwijs in de Bataafse Republiek (1806): „Alle schoolonderwijs zal zodanig worden ingericht, dat onder het aanleren van gepaste en nuttige vaardigheden de verstandelijke vermogens der kinderen ontwikkeld worden en zijzelf opgeleid worden tot alle maatschappelijke en christelijke deugden”. We zien dat het hier gaat over de verstandelijke vermogens van het

kind op de eerste plaats en vervolgens, op de tweede plaats, ook over het kind zelf. Een zeer merkwaardige opsplitsing van de jonge mens met een nog merkwaardiger prioriteit. In de belangrijkheid die men toekende aan de verstandelijke vermogens moet men wel de filosoof Descartes herkennen, die rationalist, die maar één zekerheid in het mensenleven kon ontdekken, nl. dat die mens kan denken, dat hij verstandelijke vermogens bezit. Zelfs hebben de chr. deugden het moeten afleggen tegen de maatschappelijke deugden.

Evenmin echter als het Corpus Christianum werd gerealiseerd in de 17e eeuw, zo werd ook in de 18e en 19e eeuw niet het hele volk liberaal. In de 19e eeuw ontstond het verzet tegen de geest der eeuw te beginnen bij Da Costa, en vond een deel van het volk de weg weer terug naar de oude geref. leerstellingen, de belijdenisschriften. Dit verzet werd door ds H. de Jong in Opbouw getypeerd als een belijdenisbeweging. Die geest der tijd werd duidelijk en terecht aangevochten door alleen al het eerherstel van de belijdenisschriften, die immers spreken over 's mensen volkomen en algemeen bederf; dit tegenover de zo aanbeden autonoom menselijke rede. Overigens zou een schriftbeweging in die tijd meer op z'n plaats zijn geweest. Het was nl. een tijd waarin het gezag van de Schrift zeer aangevochten werd en tevens was ons land bezig z'n algemeen christelijk karakter te verliezen. Over die schoolstrijd straks nog meer.

In de 18e en 19e eeuw hadden zeer zware maatschappelijke veranderingen plaats en de scholen hebben zich hier uiteraard aan aangepast, maar meer dan dat: ze hebben aan deze veranderingen ook meegewerkt. Er vindt nl. een overgang plaats van een maatschappij waarin rang en stand primair door geboorte werden bepaald naar een nieuwe tijd waarin deskundigheid en geleerdheid toonaangevend zijn. Aanvankelijk volgden de kinderen lager of hoger onderwijs al naar gelang ze tot de lage of hoge stand behoorden. Veelzeggend zijn de jaarverslagen van de stadsarmenschoolen te Amsterrdam:

„Met grote nadruk bestrijden daar de verschillende sprekers de mening: „dat de beschaving der minvermogenende volksklassen d.m.v. verbeterd onderwijs nadelig is voor de zedelijkheid en de rust der maatschappij. Integendeel, het onderwijs voedt juist op in maatschappelijke deugden, zoals ondergeschiktheid, overtuiging van de noodzakelijkheid der orde, achting en liefde voor de hogere standen. Opvoeding in deze deugden waarborgt de rust.” „Om u te beveiligen, meervermogenenden, moet men de armenschoolen, dat is: kweekscholen tot plicht en orde, ondersteunen.” Zo werden de kinderen vertrouwd gemaakt met de gedachte dat de „standen” door de Voorzienigheid gewild zijn en dat dus aan armen tevredenheid met hun lot past. Vrijwel niemand twijfelde aan deze maatschappijvorm, of liever: deze heerschappij van de aristocratie. Ook Da Costa niet.

We mogen dus konstaten dat een groot deel van de opvoeding der kinderen op school plaats vond;

dat deze opvoeding eerst onder verantwoordelijkheid van de kerk stond, maar daarna onder verantwoordelijkheid van de staat; dat deze opvoeding vooral inhield een bepaalde — door de tijd sterk gekleurde — kultuuroverdracht; dat aanvankelijk de opvoeding tot de Vreze des Heren centraal stond, welke vrij spoedig vervangen werd door opvoeding tot maatschappelijke deugden. Cultuur n maatschappij werden als onveranderlijk voorgesteld. Het onderwijs was de dienaar der standenhiërarchie en stond garant voor haar continuïteit. Kort na de Reformatie (17e eeuw) was het christelijke in de opvoeding op school nog gericht op het straks kunnen leven naar eigen verantwoordelijkheid voor God, door zelfstandige Schriftstudie — althans op papier was dit de bedoeling. Vrij spoedig echter verwaterde dit verheven doel tot opvoeding in de christelijke deugden. Het christelijke in de opvoeding verwerd tot lief moralisme.

Terug weer naar de reeds genoemde overgangstijd. Hoewel de toenbestaande scholen de ontwikkeling der verstandelijke vermogens hoog in hun doelstelling hadden staan, bleken ze in de praktijk toch vooral bedoeld om de maatschappelijke rust en ordelijke hiërarchie te handhaven. Ze deden onvoldoende aan de ontwikkeling der verstandelijke vermogens. Noch het lager onderwijs, noch het hoger onderwijs (de Latijnse scholen ofwel de gymnasia en de universiteiten) voldeden aan de methode waar de eeuw der verlichting om vroeg. Er ontstond vraag naar materiële inhoud van het onderwijs. Niet meer dat vage: de eer van God, of de deugden, of hoogstaande ideeën van de klassieken, maar eerder: moderne talen, natuurkunde, wiskunde; er was vraag naar methodische opsplitsing in vakken. Vraag naar het materiële: wat kun je met die kennis doen als je in de maatschappij stapt? Met name kwam het idee op dat je er maatschappelijk beter van kon worden. Met andere woorden, het onderwijs werd materialistisch. In de nog altijd dualistische werkelijkheidsvisie begon de materie het te winnen van het geestelijke. In sommige kringen was dit zelfs zo sterk, dat men de geestelijke zijde der werkelijkheid geheel wilde negeren. Zo bleef Marx dualist, maar hij ging aan de andere kant van de kloof staan en aan die kant bestond alleen aarde, mens, arbeid, materie. Zo ontstond vraag naar materialistischer onderwijs, dat zou kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van de nieuwe werkelijkheidsvisie. Men vond een klein deurtje naar zulk onderwijs in de vorm van de op kleine schaal reeds bestaande Franse en Duitse scholen. Deze behoorden niet tot het bestaande lager of hoger onderwijs en waren de voorlopers van het middelbaar onderwijs zoals wij dat nu kennen. Tussen de lage en hoge stand had zich ontwikkeld de zgn. derde stand, de burgerij. Deze zocht al langer naar nieuwe wegen voor haar kinderen met het oog op de handhaving en ontwikkeling van handel en industrie. Nodig daarvoor was een praktisch gericht onderwijs: ze moesten leren zaken doen, moderne talen, kennis van techniek en haar toepassingen. Het nieuwe schooltype dat in het leven werd geroepen was geen op-

voedingsschool meer, het was bij uitstek een leerschool. Opvoedkundige waarde van deze HBS, de hogere burgerschool, evenals later ook van het ULO, de gymnasia en de universiteiten leek nauwelijks nog aanwezig. Toch lag aan dit onderwijs de geest der verlichting ten grondslag, geloof in de menselijke rede, materialisme en het zgn. vooruitgangsgeloof. Erkend moet worden dat dit onderwijs sterk heeft bijgedragen tot de vooruitgang in welvaart en tot maatschappijverandering. Een verandering nl. van standenhierarchie naar democratie. De funktionering van dit onderwijs is ons nog zeer welbekend, maar er worden heden ten dage grote vraagtekens achter gezet. Dit onderwijs nl. heeft als belangrijke funktie gekregen: het uitslechten van een intellektuele bovenlaag. Normatief voor deze selektie is de leerstof. Het voldoen aan deze norm wordt beloond met een diploma. De maatschappij is zich hierop gaan instellen. Voor te vervullen vakatures was niet de persoon, maar in de eerste plaats het diploma de norm. Het opvoedingsdoel werd sterk gereduceerd tot: zorg er voor dat je je diploma haalt — zo niet, dan val je af. De leerlingen bij het voortgezet onderwijs werden eigenlijk opgevoed tot het gaan behoren bij een bepaalde stand. M.n. geldt dit voor de geleerde stand. Was vroeger de selektie reeds vóór de geboorte (men werd laag- of hooggeboren), nu vond die selektie op school plaats (men werd laag- of hooggeleerd). Helaas betekende dit op den duur het ontstaan van een nieuwe dominante stand: die van de intellektuele deskundigen. In het vergaren van kennis ging het om het te gaan behoren tot die machtige stand. Kennis is macht!

Vrij spoedig bij de doorbraak van dit onderwijs, toen men echter de totaliteit ervan nog lang niet kon overzien, werd geprotesteerd tegen de grondslagen ervan. Hierbij moeten we minstens twee dingen onderscheiden; de geest der verlichting achter dit onderwijs en dat het staatsonderwijs was. M.n. tegen dat laatste heeft de schoolstrijd zich gericht. Die strijd werd gevoerd door liberalen en konfessionelen, maar bij de laatste ging het dieper. Hun protest was een gewetenszaak m.n. voortkomend uit hun doopbelofte. De strijd ging over de schoolopvoeding van de

jeugd aangaande godsdienst en zedelijkheid; wie zijn daarvoor verantwoordelijk: de staat, de kerk of de ouders? Hoewel in het konfessionele kamp hierover onenigheid bestond, is toch in deze tijd de leuze opgekomen: de school aan de ouders; en dit principe heeft toch wel min of meer overwonnen. Zo liep het uit op de verscheidenheid van het nederlandse onderwijs: neutrale, R.K., en protestantse scholen. In hun gevecht echter voor bijzonder onderwijs, dat vooral het lager onderwijs betrof, vergat men toch min of meer het voortgezet onderwijs. De inrichting van het HBS-onderwijs, geheel voortkomend uit de geest der verlichting, bleef ondanks alle strijd wat het was. Gymnasium, Ulo, hogescholen en universiteiten namen al eens dit systeem over. In die zin heeft de schoolstrijd de boot gemist, want ze heeft zich te sterk gericht op de staatsbemoeiing met het lager onderwijs en te weinig werkelijk gevochten tegen de alomtegenwoordige materialistische geest in het totale onderwijs. Vrijwel automatisch zijn ook in het voortgezet onderwijs bijzondere scholen ontstaan, maar even automatisch hebben die het bestaande leerplan en de bestaande werkwijze overgenomen. De leerstof als norm, het principe der selektie naar intellekt, de verregaande opsplitsing van de werkelijkheid in vakjes, de dominantie van de natuurwetenschappelijke vakken... geen van deze werden op christelijkheid getoetst. Wel was er natuurlijk een extra 'vak' de godsdienst. Godsdienst als vak naast de wiskunde.

Konkluderend kunnen we dus zeggen dat het voortgezet onderwijs tot ongeveer 1950/60 resultaat is van de eeuw der verlichting; dat dit type onderwijs is voortgekomen uit de derde stand, de burgerij; dat het onderwijs geheel aan de staat kwam en later — althans deels — aan de ouders; dat de sekularisering van het onderwijs heeft plaatsgevonden in de 18e en 19e eeuw; dat daarvoor (17e eeuw) de school aan de kerk was. De schoolsituatie nu ligt minstens zo gekompliceerd als altijd en de genoemde geschiedenis kan mogelijk enkele begrippen aandragen, waarmee we deze complexe situatie enigszins kunnen aftasten.

H. LANGERAK — UTRECHT

De dichter op het kerkhof

U kent ongetwijfeld de dichter Jan Hanlo. Hij is de man die in het jaar 1954 een gedicht publiceerde waarover bijna honderd krantenartikelen werden geschreven en dat zelfs in de Eerste Kamer werd voorgelezen. De titel was „OOTE”.

Het hele vers was een aaneenschakeling van klanken: Oote, Oote, Oote... Oote, Oote, Boe... Oote, Boe, Boe, Boe... Oote, Boe enz. enz.

Er waren nogal wat mensen die het gewoon zot vonden.

Ik vond dat niet, maar ik kon die reacties wel begrijpen. Niet iedereen is gevoelig voor de muziek in de taal.

Muziek, zo meent men, die maak je op een orgel of zo, maar daar zeg je niet iets bepaalds mee. Elke luisteraar mag er zijn eigen, hoogst persoonlijke, plezier aan beleven. Maar met het woord is dat anders. Daar zeg je iets mee dat voor iedereen dezelfde betekenis heeft.

Toch onderschat de mens, die zo denkt, de muziek in het gesprokene. „C'est le ton qui fait la musique”, zegt de fransman. Het is de toon die de muziek maakt. En daarmee bedoelt hij: Het komt aan op de manier en de toon waarop men iets zegt.

En juist de dichter onderscheidt zich daarin van zijn medemensen, dat hij door woordkeus, woordklank en de rangschikking van de woorden, in een paar zinnen meer zegt dan een gewoon mens met een dik boek.

Nu, Jan Hanlo was een dichter.

Helaas moet ik schrijven „was”, want hij leeft niet meer. In 1969 kwam hij door een motor-ongeluk om het leven. Hij was toen 57 jaar.

Zijn verzamelde gedichten zijn vorig jaar uitgekomen. Over één ervan ga ik U iets vertellen.

Op het kerkhof

Ik zou hier wel gelukkig zijn
om zomer en om zonneshijn
wanneer ik jonger was... en niet
te vol was van te veel verdriet

Maar al ik jong was en nog klein
dan zou 'k hier niet gekomen zijn
want kinderen waarden niet
de stilte van dit vreemd gebied

Hier lijkt de zon hun minder fijn
een angstigheid is in hun brein
voor 't open graf waar 't soms geschiedt
dat men er oude beenderen ziet

Maar 'k zou hier nu gelukkig zijn
om vlinders en om zonneshijn
wanneer ik anders was... en niet
te vol was van te veel verdriet

Voor de scepticus is dit een vreemd, tegenstrijdig rijmsel.

Eerst wordt gezegd: Ik zou hier, op dit kerkhof, wel gelukkig zijn, wanneer ik maar jonger was.

Als hij dan, al wandelend, bedenkt dat kinderen niet op een kerkhof komen, althans niet zomaar, concludeert hij dat ie wel gelukkig zou zijn als hij maar anders was.

„Ja”, zegt de man die een gedicht toch al zo-zo vindt, „op die manier kom je overal uit.”

Maar de door de woordkunst gegrepene (misschien moet ik zeggen: bezetene) zal zeker geboeid raken.

Laat ik U mijn beleving doorgeven.

De dichter loopt op een kerkhof. Hij doet dat vaker. Als hij in een vreemde plaats is en hij vindt er even de tijd voor bezoekt hij een begraafplaats.

Dat doet hem altijd wel iets. Want de dood laat hem eigenlijk nooit los. In alles waar je de gebrokenheid van het leven in ziet (en waarin zie je die niet) is iets van de dood.

Hij leest, al wandelend, de grafschriften. Wat een verschil is er toch. Elk mens is anders en wordt anders gewaardeerd.

Maar ze komen wel allemaal aan hun einde.

Ach, hoe sterft de wijze evenzeer als de dwaas. Toen de Prediker dat ontdekte, kreeg hij een afkeer van het leven. Maar de dichter niet. Kom nou, wat is er niet ontzaggeijk veel moois. Wat een prachtige zomerdag. En wat een wonderschone bloemen en een heerlijke rust.

Hij moet hier wel gelukkig zijn, om zomer en om zonneshijn.

En toch... er is een verdrietigheid in zijn hart die niet weg te redeneren valt. Vroeger, zo denkt hij, was dat anders. Toen was ik blijer. Als ik toen op een kerkhof had gelopen zou ik heus wel gelukkig zijn geweest. Maar nu, nee, ik heb te veel beleefd, te veel gezien.

Als ik jonger was en niet zo vol verdriet, dan... ja stop nu even... als je klein bent ga je niet naar een kerkhof. Dat vindt een kind griezelig. Die stilte en die vreemde schaduwen van die grafzerken, als de zon schijnt.

En dan moet er nog een doodgraver aan het werk zijn. Dat is voor een kind helemaal om bang van te worden.

Nee, om te zeggen „wanneer ik jonger was” gaat niet op. Hij voelt dat hij zichzelf feitelijk aan het bedriegen is. Die blijheid die hij mist, is zijn niet verzoend zijn met de gang van het leven. Dat heeft met de leeftijd niets te maken.

En dan weet hij het ineens heel goed. Ik zou hier nu gelukkig zijn, om vlinders en om zonneshijn, wanneer ik anders was.

Ja, dat is het. Ik moest anders zijn. Helemaal anders. Dan was ik ook niet zo vol van te veel verdriet.

Wat een ontroerende slotsom.

Jan Hanlo is katholiek opgevoed en dat heeft hem nooit losgelaten. Ondanks zijn vaak ruige en vreemde levenswijze heeft hij altijd een hunkering gekend naar een oprecht leven met God. Hij was, zo weten zijn vrienden te vertellen, zeer religieus. Een zoeker. Die de rust niet vond.

Vandaar dat hij te vol was van te veel verdriet.

Wat spreekt er een ontstellende hunkering uit dit prachtige gedicht. Vooral het eerste en het laatste vers vind ik ontroerend mooi.

Wat een muziek in die woorden. Maar dan wel treurmuziek.

C. VEENHOF — KAMPEN

Over „de christelijke opvoeding in de kerk”

Als men enigszins volledig zou willen spreken over de „christelijke” opvoeding in de kerk zou men heel veel overhoop moeten halen. Want daarbij zou o.a. aan de orde moeten komen de prediking, de catechese, de pastorale zorg, de onderlinge omgang van de gemeenteleden, de „grote” en de „kleine”, in allerlei relaties. En voorts zou men daarbij moeten evalueren wat filosofen, theologen, psychologen, sociologen, andragogen, paedagogen, didactici en andere „wetenschappers” daarover zeggen. Dat alles is uiteraard niet mogelijk. Ik wil hier alleen een paar opmerkingen maken in verband met het thema dat ons zal bezig houden met de bedoeling dat die uitgangspunt zullen zijn voor de discussie. Ik bedenken daarbij dat die discussie gevoerd zal worden in een vergadering van „gewone kerkleden”. En dat het daarbij speciaal zal gaan over de „kerkjeugd”.

1. Om daarmee te beginnen: onze kinderen zijn „bondgenoten” van God. Hoewel ze „in zonde ontvangen zijn” en „geneigd zijn tot alle kwaad” heeft de HEERE met hun ouders ook hen in zijn verbond opgenomen. Die verbondsrelatie is fundamenteel voor het leven en ook voor de opvoeding van de kinderen van en in de kerk.
2. Onze kinderen zijn eveneens leden van de kerk, de gemeente van Christus. Dat is van het „lichaam” waarvan Christus het Hoofd is. Die kinderen zijn geen „individueën”. Dat revolutionaire woord hoort nergens, maar het allerminst in de kerk thuis. Als leden van Christus' lichaam zijn de kinderen ook „elkanders leden” ongeacht milieu, bezit, cultuur, capaciteiten, „stand” enz.
3. Dit alles werd en blijft verzekerd en verzegeld in de alle dagen aktueel blijvende doop waarin God de Vader aan ieder gedoopt kind betuigt en verzegelt dat Hij met de dopeling een eeuwig verbond der genade opricht; de Zoon verzegelt dat Hij die wast in zijn bloed en de Heilige Geest verzekert dat Hij in de gedoopte wonen wil om hem/haar „toe te eigenen” wat hij/zij in Christus heeft, namelijk de afwassing van de zonden en de dagelijkse vernieuwing van het leven.
4. De gedoopte kinderen, onze kinderen, „hebben” zo de Gest.

TER VOORBEREIDING VAN DE JAARVERGADERING

Niet in die zin dat ze over Hem hebben te beschikken, Hem „in eigendom” hebben, maar wel zo als een volk een koning „heeft”, zoals zeilschepen de wind in de zeilen „hebben”. Na de doop bidt de gemeente God of Hij door Zijn lieve Zoon het gedoopte kind met zijn Heilige Geest altijd wil regeren opdat het christelijk en godzalig opgevoed worde. De betekenis van deze wat aforistische uitdrukking is dat, wanneer de Heilige Geest onze kinderen regeert, Hij dat onder meer doet door dat kind opvoeders te geven die hun opvoedende taak **christelijk** en **godzalig** vervullen. Dat geldt van vaders, moeders, onderwijzers, leraren, predikanten, en wie er verder opvoeders zijn. Die behoren alle goede instrumenten te zijn waardoor de Heilige Geest de kinderen regeert.

5. Ook het doel van de christelijke opvoeding — niet in de laatste plaats de kerkelijke — wordt in het gebed na de doop op echt Schriftuurlijke wijze omschreven. Er wordt namelijk gebeden: dat het gedoopte kind „in de Heere Jezus” moge wassen — groeien — en toenemen; dat het de vaderlijke goedheid en barmhartigheid die God het bezeugen heeft gelovig moge erkennen en belijden; dat het in **alle** gerechtigheid, onder zijn en aller enige Leraar, Koning en Hogepriester Jezus Christus moge leven en dapper tegen de zonde, de duivel en zijn ganse rijk moge strijden en overwinnen; en — als laatste, hoogste en eeuwige — God en Jezus Christus en de Heilige Geest, de enige en waarachtige God eeuwig te leven en te prijzen.

6. Uit het zo juist gezegde volgt dat de Heilige Geest bij het genoemde „regeren” der kinderen „middelen” gebruikt, namelijk ouders, onderwijzers, leraren, catecheten en nog allerlei andere mensen. Maar hierbij moet nog wat gezegd worden. De Heilige Geest realiseert namelijk die genoemde regering, onder inschakeling van deze mensen, door middel van Gods Woord, het Evangelie van Jezus Christus. Hij regeert namelijk zowel on-middel-lijk — d.w.z. zo dat die regering van het begin tot het eind uitsluitend en alleen zijn werk is — maar tegelijk niet middel-loos. De activiteit van de Heilige Geest waardoor hij geloof, bekering, le-

vensvernieuwing, volharding, overwinning bewerkt, sluit namelijk niet uit, maar vereist zelfs het gebruik van het Evangelie dat dan ook „zaad van de wedergeboorte” en „voedsel der ziel” wordt genoemd.

7. Het centrum, de kern, de alles omvattende inhoud van het Evangelie is onze Heere Jezus Christus. De Christus staat in een radikaal andere verhouding tot de christelijke godsdienst dan alle z.g. hogere godsdiensten tot de mannen naar wie zij genoemd zijn. Jezus is niet de eerste belijder van de godsdienst die naar Hem is genoemd. Ook niet de „stichter” ervan. Evenmin de eerste en voor-naamste christen — Neen, Hij is de Christus, de gezondene van de Vader. Hij is niet maar de verkondiger van de waarheid — Hij is de Waarheid zelf. Ook niet de wegwijzer of de gids op de weg naar het heil — Hij is Zelf de Weg. Hij is maar niet de schenker van het leven — Hij is het Leven. Kortom: Hij is het heil, het is „in” Hem. Christus is om zo te zeggen het christendom zelf. Hij staat daar midden in. Hij is de gezondene van de Vader die het Koninkrijk op aarde sticht, uitbreidt, bewaart tot het einde der eeuwen, om het dan te voleindigen en over te geven aan de Vader. Hij is dat Koninkrijk. Hij is de **auto-basileia**.

8. De opvoeding in de kerk is naar haar aard „onderwijzing in de christelijke religie”. Zo noemde Calvijn ook zijn hoofdwerk. Hij typeerde dat ook als een boek ten dienste van allen die zich toeleggen op de vroomheid. Alle intellectualisme is daarbij contrabande. Deze onderwijzing richt zich vóór alies op de persoon en het werk van Christus. In het Apostolicum heeft de kerk op voorbeeldige wijze tot uitdrukking gebracht. Het gaat daarin inderdaad om de persoon en het werk van Christus. De catechismus zegt op verbluffende rake wijze dat het een christen nodig is te geloven al wat ons **in het Evangelie beloofd wordt, dus: in de belofte van het Evangelie**. En de inhoud van die belofte wordt, zo gaat hij verder, in de artikelen van het Christelijk geloof in „een hoofdsom” samengevat. Ook bij het eerste artikel daarvan wordt gezegd dat de eeuwige Vader **van onze Heer Jezus Christus** de hemel en de aarde met al wat er in is uit het niet heeft geschapen!

9. Deze onderwijzing omvat ook het „leren bidden”. Het komt er daarbij op aan er op te wijzen dat het bidden het hart van het leven des geloofs is; dat het ware bidden betrokken is op de belofte Gods; dat voor het ware bidden het kennen van de werkelijke nood en ellende der mensen nodig is; dat het ware bidden culmineert in de lofprijzing van God; en dat God om Christus' wil de gebeden verhoort, al geschiedt dat vaak op andere manier dan wij wensen en verwachten.

10. De kerkelijke onderwijzing dient te geschieden aan de hand van de Heidelbergse Catechismus. Die is als zodanig door de Ned. Geref. Kerken aanvaard. De kwaliteiten ervan hoeven niet genoemd te worden. Het gebruik ervan is een voortreffelijk middel om de kerkjeugd te beschermen voor de binding aan particuliere opinies van de catecheet of aan de opvattingen van een of andere

gangbare theologie. Het is ook een belangrijk hulpmiddel om de enigheid des Geestes te bewaren door de band des vredes en er voor te waken dat de catechisatie ont-aardt in een cursus ter opleiding van theologen in plaats van een middel ter vorming van vrome christenen (Kuyper).

11. De catechismus dient steeds gebruikt te worden als de kerkelijke weergave van de boodschap der Heilige Schrift. Steeds moet bij het onderwijzen aan de hand daarvan de weg worden afgelegd van de Schrift naar de Catechismus. Vooral moeten de „kernwoorden” der Schrift worden besproken, verklaard en geleerd. Hierbij zijn goede hulpmiddelen Jager's „Kernwoorden”, Vonk's „Voorzeide Leer” en Jansen's „Belijdenis der Kerk naar de Schriften”.

12. Van enorme betekenis voor de christelijke opvoeding van de kerkjeugd is het „geestelijk klimaat” in de gemeente. Het komt vooral met het oog daarop er op aan dat zij „volhardt in de leer der apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods, en in de gebeden”. Fataal is als in de gemeente intellectualistische dorheid, hardheid, twisten en conflicten heersen en hardnekkig wordt vastgehouden aan en polemieken worden gevoerd over perifere kwesties. De kerkelijke conflicten en scheuringen van 1944 en 1968 waren katastrofaal speciaal voor de kerkjeugd. Ze werden voor vele jongeren een „skandalon”, een ergernis.

13. Van grote betekenis is voorts de levenshouding, het geloof, de „vroomheid” van de catecheet. Dr. Dam schreef eens: „Als het waar is dat iemands on- of zwakbewuste gedragingen hem niet minder typeren dan wat hij doet en spreekt met klaar besef dan zal, ook zonder dat hij het merkt, van iedere opvoeder, christen of geen christen, een onnaspeurbaar fluidum uitstromen, dat met paedagogische energie is geladen. De **levenstoon** verschilt, al naar gelang de Christus als enige Redder en Here erkend wordt of verworpen. En zo moeilijk het is die levensstoon in zijn bestanddelen te ontleden, zo onnaspeurbaar subtiel is zijn aldoordringende invloed. En het kind reageert (ik zag niet: critiqueert) in zulke dingen ongelooflijk fijn.”

14. Bij de opvoeding in de kerk moet ook worden bedacht dat het Evangelie een ergernis en dwaasheid is en blijft voor de mensen „zoals ze geboren worden”. En dat ook de kinderen des verbonds „van nature geneigd zijn God en de naasten te haten”. Het christelijk geloof heeft daarom tot keerzijde een erkenning van en berouw over eigen zonde. In verband daarmee moet de christelijke opvoeder bedenken dat wat de jeugd vóór alles nodig heeft door hem niet kan worden bewerkt. En dat wat hij kan bewerken niet het „éne nodige” is. In de christelijke opvoeding is hij een instrument — meer niet — waardoor de Heilige Geest — en Die alléén — zijn verlossend, vernieuwend, bevrijdend werk in het hart en leven der kinderen wil tot stand brengen.

15. De kerkelijke onderwijzing is gericht op de toelating tot het Heilig Avondmaal. Janse begint terecht zijn voortreffelijk „Belijdenis der Kerk naar de Schriften” met een bespreking van het doops-

formulier en beëindigt die met een bespreking van het Avondmaal.

Dit zijn enkele opmerkingen over de christelijke opvoeding in de kerk — meer niet! — ter inleiding op de discussie daarover.

Kerknieuws

Ds J. C. Janse — Ds J. C. Janse te Zaandam is op 3 april naar Spanje vertrokken voor een bezoek aan de broeders en zusters van de Reformatorische gemeenten aldaar, dit in het kader van het werk voor de Spaanse Broederschap van de kerk van Rijswijk (Z-H). Op 6 april ging ds Janse voor in de gemeente van Barcelona, op 13 april hoopt hij hetzelfde te doen in Madrid, eveneens in het Spaans. Hij zal D.V. 15 april a.s. weer terugkeren.

Eindhoven-Noord — Van de kerkeraad — „Van de Vrouwenvereniging van de Vrijgemaakte Kerk (binnen verband) was een mondeling verzoek binnengekomen om bepaalde activiteiten met onze Vrouwenvereniging te bundelen. De kerkeraad staat hier beslist positief tegenover en zal dienovereenkomstig onze zusters informeren.”

Wezep — Zondag 13 april om half vijf wordt een aangepaste kerkdienst gehouden in de Geref. Kerk te Wezep, Zuiderzeestraat 505. Voorganger ds J. D. Houtman, medewerking van koor en kinderkoor.

Ps 139 : 14

Ik loof U, omdat ik gans wonderbaar ben toebereid, wonderbaar zijn Uw werken; mijn ziel weet dat zeer wel.

De Here zijn wij dankbaar voor de geboorte van onze dochter

MARIA ELISABETH

Jan Martin Luchtenburg
Klazien Luchtenburg-van Hunen

Marlies
is een zusje van Peter.

Doorwerth, 2 april 1975,
Vossenstraat 3

Psalm 127 vers 3

De Here verblijdde ons met de geboorte van een zoon

JUSTIN THOMAS GREGORY

22 maart 1975.

Mike & Inka Mc.Dowell-
van Seventer

c/o 14251 Lake Hills Blvd.
Bellevue. Wa. 98007 - U.S.A.

Een laatste herinnering

Graag maken we U nogmaals attent op de jaarvergadering van de Gereformeerde Persvereniging OPBOUW, die gehouden wordt op zaterdag 19 april in de Jeruzalemkkerk te Utrecht. Naast enkele huishoudelijke zaken zullen drie sprekers het onderwerp

— De christelijke opvoeding in gezin, school en kerk — inleiden, en wel de heren:

Drs G. J. Vrijmoeth te Zwolle (gezin); Drs D. van Alten te Amsterdam (school);

Prof. C. Veenhof te Kampen (kerk).

We beginnen om 10 uur!

De Jeruzalemkkerk staat bij de kruising Troosterlaan—Obbinklaan in de wijk Tuindorp-Oost, het N.W. van Utrecht. Met openbaar vervoer (reken maar) is de kerk bereikbaar met lijn 9 vanaf het Centraal Station; uitstappen bij winkelcentrum „De Gaard”.

Met eigen vervoer kunt U vanuit alle richtingen het best eerst naar „De Berenkuil” rijden, het verkeersplein aan het begin van de weg naar De Bilt. Van hieruit rijdt U in noordelijke richting de Kardinaal de Jongweg op; deze weg buigt bij een verkeerspleintje linksaf. U gaat vervolgens de spoorbaan over en slaat bij de eerste stoplichten rechtsaf — U rijdt dan, als U niet oppast, tegen de kerk aan.

Mocht U onverhoopt verdwalen, vraagt U dan naar winkelcentrum „De Gaard”.

Iedereen is van harte welkom. Tot ziens in Utrecht!

Iets voor U?

- in **IJsselmuiden** (bij Kampen) staat een **hoekwoning** met garage (4 slaapk.) voor f 79.000,— v.o.n.
- in **Borssele** (Zld.) een **woning** voor f 37.500,— v.o.n. (90% hyp. is mogelijk).

Bel

SPIJKERBOER - ELBURG

Tel. 05250-1751

Weduwe, z.k.
b.z.a. als

HUISHOUDSTER

(huisgenote)

bij gezonde Heer ± 65 jr.
of iets ouder.

Brieven onder nr. 114 bureau Op-
bouw, Slotlaan 220, Zeist.

EEN BON OM SAMEN MEER MENSEN MET HET EVANGELIE TE BEREIKEN

De Evangelische Omroep neemt een bijzondere plaats in ons omroepbestel in. Want de E.O. draagt het Evangelie uit. Houdt vast aan Bijbelse normen. Bezielt het wereldgebeuren vanuit een profetische visie. Probeert het Evangelie duidelijk en concreet door te geven. Aan jonge en oudere mensen. Ook heeft de E.O. een Metterdaad-programma voor christelijke hulpverlening. Deze taken kan de E.O. niet alleen op zich nemen. Daarom vindt u hieronder een bon. Wanneer u 'm vandaag nog invult en opstuurt, kunnen we vanaf morgen samen verder. Méer mensen bereiken. Met het Evangelie dat u en ons zo dierbaar is.

Wanneer u zich nu abonneert op ons programmablad „Visie” ontvangt u de eerste 5 nummers gratis.

S.v.p. invullen en in open envelop opsturen naar E.O., Antwoordnummer 80, Hilversum. U hoeft géén postzegel te plakken.

Gewenste hokje zwart maken.

- ☐ Ik abonneer mij op Visie, het programmablad van de E.O., voor f 7,— per kwartaal.
☐ Ik geef mij op als contribuant voor f 10,— per jaar (zónder programmablad).

Naam Adres

Woonplaats Handtekening

Voor betaling ontvangt u een accept girokaart!

Redactieleden

Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Postbus 7176
te Amsterdam.
Redactie-assistent
K. Muller

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 27,50 per jaar
f 14,— per halfjaar
f 7,25 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Pasteursingel 29b,
Rotterdam-7
Tel. 010-153703
Giro 40 49 45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.